

ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ ИМУНИЗАЦИИ – МЕЖДУ ПРАВОТО НА ЛИЧЕН ИЗБОР И ЗАЩИТАТА НА ОБЩЕСТВЕНИЯ ИНТЕРЕС

Мария Радева

Пловдивски университет “Паисий Хилендарски”, Юридически факултет, 4000, Пловдив, България, radeva_m@yahoo.com

MANDATORY IMMUNIZATION – THE RIGHTS OF PERSONAL CHOICE OR THE PROTECTION OF PUBLIC INTEREST

Maria Radeva

Plovdiv University “Paisiy Hilendarski”, Faculty of Law, 4000, Plovdiv, Bulgaria, radeva_m@yahoo.com

ABSTRACT

According to the Health Act mandatory immunization shall be performed to protect citizens against infectious diseases. The Minister of Health issues regulations to specify the persons subject to immunization, as well as the terms and conditions for the performance of mandatory immunization.

Outside professional medical dispute the benefits of immunization, interest from a legal perspective are the issues - right or obligation is mandatory immunization and how it should be found on the balance between the private and public interest.

The Bulgarian legislation and case law prioritize public over the private interest. But every person has the right to take personal decision. Anyone may refuse mandatory immunization which behavior will be associated with the negative administrative and legal consequences.

Key words: Health act, mandatory immunization, informed consent

Имунизацията (ваксинацията¹) е медицински метод на специфична профилактика, повишаващ невъзприемчивостта на населението към заразните заболявания. РБ възприема принципа на задължителните имунизации, с цел предпазване на населението от заразни болести. Задължителният характер на имунизациите е въведен с чл.58 от Закона за здравето (ЗЗ). Лицата, които подлежат на задължителни, целеви и препоръчителни имунизации и реимунизации, редът, начинът и сроковете за извършване на имунизациите и реимунизациите, специфичните изисквания и приложението на отделни серуми, имуноглобулини и други биологични продукти с профилактична цел се определят с Наредба 15/2005 за имунизациите в РБ. Наредбата въвежда и понятието имунизационен календар на РБ, който представлява утвърдена от министъра на здравеопазването схема на приложение на задължителните планови имунизации и реимунизации, която включва подлежащите на имунизирание възрастови групи, видовете препарати, сроковете и начина на приложението им. Имунизационният календар, като част от Наредба 15/2005, представлява подзаконов нормативен акт, за неизпълнението на който е предвидено налагане на административна санкция.

Извън строго професионалните медицински спорове относно ползата (или вредата) от задължителните имунизации, в последните години общественото внимание е привлечено от **дебата задължение или право е извършването на имунизация.**

¹ Ваксинацията е метод за активна имунизация, чрез дозирано въвеждане в организма на антигени (*живи, отслабени или убити микроорганизми, части от тях или продукти от тяхната дейност*). По този начин имунната система на ваксинирания организъм си изгражда имунитет срещу ваксиналния щам. (www.srzi.bg)

През 2010² родители оспорват законосъобразността на чл. 1, т. 1 и раздел III от Наредба № 15/2005³. Жалбоподателите твърдят, че визираните разпоредби противоречат на чл. 29, ал. 2 от КРБ, съгласно който никой не може да бъде подлаган на медицински, научни или други опити без негово доброволно писмено съгласие.

Предвид възможните нежелани реакции, родителите смятат, че поставянето на ваксини представлява медицински опит по смисъла на чл. 29, ал. 2 от КРБ, защото следва да се преценява като рискована медицинска операция, при която вероятността човешкият организъм да бъде увреден е установим факт. Твърдят, че в листовките за прилагане на всички ваксини се съдържат и противопоказания за ваксиниране. Наличието или липсата на противопоказания не се изследва преди поставяне на ваксината, още повече, че първите задължителни ваксини се поставят часове след раждането на детето, когато неговото здравословно състояние не е изследвано

Родителите смятат, че наредбата за имунизациите противоречи и на чл. 5 от Конвенцията за правата на човека и биомедицината, съгласно която “всяка интервенция, свързана със здравето, се извършва само със свободно и съзнателно изразеното съгласие на заинтересованото лице.” Искат се ваксините да бъдат поставяни само с доброволно писмено съгласие на лицето, респективно на родителя (или настойника), като всички разпоредби, предвиждащи задължителни планови имунизации и реимунизации, следва да бъдат отменени като противоконституционни. Жалбоподателите искат да се измени Наредба № 15/2005, като думата “**задължителни**”, употребена по отношение на думите имунизации и реимунизации, бъде заменена с “**препоръчителни**”. В искането, което родителите отправят до ВАС се дава превес на личния избор и защитата на личното здраве.

ВАС отхвърля всички изложени съображения. Твърденията за реален риск от нежелателни странични реакции и противопоказания, ВАС приема, за защитна реакция на родители, загрижени за здравето и живота на децата си, но които не са запознати с целта, задължителните законови изисквания и гаранции за предотвратяване и намаляване на риска за здравето на лицата, подлежащи на задължителни имунизации. ВАС акцентира на приложенията към наредбата, където са описани медицинските противопоказания за имунизациите, специфичните изисквания към биопродуктите, съобщения за проучване на нежелателни реакции след ваксинации и др. Приложенията са медицинската и нормативна гаранция за спазване правото на информиране относно последиците от прилагането на задължителните ваксинации.

При преценка целите на имунизационната политика на държавата, ВАС дава превес на общественения над личния интерес. **Задължителните имунизации се правят за предпазване на гражданите от заразни болести, които могат да прераснат в епидемии, като чрез тях държавата съхранява здравето и живота на всички български граждани, не само на тези, които подлежат на имунизация. Задължителното имунизирание на определени лица срещу определени заразни болести е съобразено с изискванията на световните здравни организации.**

В същия смисъл е и решението на петчленния състав, като приема, че в случая е приложим чл. 26, ал. 1 от Конвенцията за правата на човека и биомедицината, съгласно който упражняването на правата и разпоредбите за защита, съдържащи се в конвенцията, не подлежат на никакви ограничения, освен на тези, установени от закона и необходими в едно демократично общество **в интерес на обществената сигурност** ... за защита на здравето или правата и свободите на другите. Българският законодател е приел в чл. 58 от ЗЗ, че е

² ВАС, адм. дело 8288/2010, потвърдено с решение по адм. дело. № 15263/2011, 5-членен с-в

³ Чл. 1, т.1 от Наредба 15/2005 гласи: “С тази наредба се определят лицата, които подлежат на задължителни , целеви и препоръчителни имунизации и реимунизации.”. Раздел III е със заглавие: “Задължителни планови имунизации и реимунизации”

необходимо и в интерес на обществото за предпазване на гражданите от заразни болести да се правят задължителни имунизации. В такъв случай не съществува противоречие между Конвенцията и Закона за здравето. Освен в България задължителни планови имунизации има в Чехия, Унгария, Полша, Италия, Румъния, Словакия, Словения, Малта. Обратно в Германия, Холандия, Люксембург, Великобритания, Дания, Ирландия, Гърция, Испания, Португалия, Австрия, Финландия, Швеция, Швейцария, Норвегия, Кипър, Естония, Литва и Латвия плановите имунизации не са задължителни. Ако законът се измени в тази част и в България имунизациите могат да са препоръчителни, но при действащият Закон за здравето, който въвежда задължителните имунизации, няма основание за отмяна на Наредба 15/2005.

С жалбата, във връзка с която е образувано цитираното дело, се поставя и друг въпрос, относим към индивидуалните здравни права на отделния индивид и тяхното ограничаване с оглед защитата на обществения интерес.

С изменения в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане от 2010 правото на социално подпомагане е обвързано с изпълнение на задължението за имунизирание. Жалбоподателите смятат, че подобно изискване противоречи на чл. 47, ал. 1 от КРБ, съгласно който отглеждането и възпитанието на децата до пълнолетието им е право и задължение на родителите и се подпомага от държавата. Отпускането на месечните помощи за отглеждане на деца с изискването към молбата-декларация по образец да се представя и служебна бележка, удостоверяваща извършените задължителни имунизации и профилактични прегледи на дете, което не е навършило една година, поставя правата и задълженията на родителите на родителите в зависимост от изпълнението на противоконституционни разпоредби.

ВАС приема, че месечни помощи за отглеждане на дете следва да се предоставят на родители, които са извършили задължителните имунизации и профилактични прегледи на децата си с оглед разпоредбата на чл. 58, ал. 1 от Закона за здравето, като това допълнително изискване е **законова гаранция за защита** интересите на децата и опазване на здравето и живота им.

Негативни правни последици от неизпълнението на задължението за извършване на имунизация се съдържат и в Наредба № 3/2007 за здравните изисквания към детските градини (изм. ДВ 36/2011). Съгласно чл.4, ал.2, т.5 от наредбата задължителен документ за прием на децата в детските градини е този, издаден от личния лекар и съдържащ данни, че на детето са извършени задължителните имунизации за възрастта съгласно Наредба № 15/2005. ВАС⁴ приема, че нормата не противоречи както на разпоредби на българското, така и на европейско законодателство, тъй като на първо място не ограничават правото на образование, а на второ са в съответствие с други основни човешки права, каквито са правото на живот (чл. 28 от Конституцията), правото на здравословна и благоприятна околна среда в съответствие с установените стандарти и нормативи (чл.55 от Конституцията) и освен това са в изпълнение на задължението на Държавата по чл.52 ал.3 от Конституцията да закриля здравето на гражданите.

Нормативно установеното задължение за имунизация, според ВАС е мярка в изпълнение на основни принципи, залегнали в Закона за здравето, свързани с политиката на държавата по опазване на здравето на гражданите, като същата е в съответствие с политиката на Европейския съюз по отношение опазване на общественото здраве. ВАС се позовава на чл.52 от Хартата на основните права на Европейския съюз, която допуска възможност за ограничение упражняването на правата и свободите, признати от Хартата, което обаче трябва да бъде предвидено в закон и да зачита основното съдържание на същите права и свободи. При спазване на

⁴ Адм. дело 14369/2010, адм. дело 11433/2011, 5-членен с-в

принципа на пропорционалност ограничения могат да бъдат налагани, ако са необходими и действително отговарят на признати от Съюза цели от общ интерес или на необходимостта да се защитят правата и свободите на други хора. В допълнение Дял IV "Обществено здраве" от Консолидирания текст на Договора за функциониране на ЕС и по специално разпоредбата на чл.168 (предишен чл.152 ДЕО) при разработването и изпълнението на всички политики и дейност на Съюза се осигурява високо равнище на закрила на човешкото здраве, като действията на Съюза, които допълват националните политики са насочени към подобряване на общественото здраве, предотвратяването на болестите и заболяемостта при хората и на източниците на опасност за физическото и психическото здраве. Тези действия обхващат също борбата с големите заплахи за здравето, като поощряват научните изследвания относно техните причини, пренасяне и предотвратяване.

Задължителният характер на имунизациите, като превенция на личното здраве и с оглед защита на колективния интерес, е гарантиран посредством принудителни административни механизми. От една страна липсата на задължителни имунизации пречат реализирането на други права (получаване на социални помощи, прием в детска градина), така както беше разгледано по-горе. От друга страна, 33 предвижда и реализиране на административно – наказателна отговорност за родители или настойници по чл.209, ал.3 от 33. В състава на този текст от Закона за здравето е предвидено административно нарушение, чието изпълнително деяние се осъществява чрез бездействие – неосигуряване от родителя на провеждането на задължителни имунизации на дете.

В НАХД 2538/2011 РС – Стара Загора⁵ основен материално-правен въпрос, който обсъжда съдът е в противоречие ли е Законът за здравето с международноправен акт, санкциониращият родител се позовава, че е нарушена разпоредбата на чл.5 от Конвенцията за защита на правата на човека и на човешкото достойнство във връзка с прилагането на постиженията на биологията и медицината. По смисъла на Конвенцията всяка интервенция, свързана със здравето, следвало да се извършва само със свободното и съзнателно изразено съгласие на заинтересованото лице. Заинтересованото лице можело свободно да оттегли съгласието си във всеки един момент.

За потвърждаване на административната санкция, съдът е изложил идентични мотиви, с тези на ВАС (адм. дело 14369/2010). В случая разпоредбата на чл.58, ал.1 от 33 не е в противоречие с цитираната конвенция. Задължението, визирано в разпоредбата на чл.58, ал.1 и ал.2 от Закона за здравето, не е възприето от законодателя, за да бъде в тежест на родителите, а е наложено в резултат на **регулиране на важен обществен интерес – констатиране епидемии на заразни болести, разпространени сред децата гарантира живота и здравето на останалите деца и ограничава риска от заболяемост на населението на една държава**⁶.

В защита на общественото здраве РБ възприема принципа на задължителност (при определени условия) на имунизациите. Задължителният характер на имунизациите не следва да отрича правото на лицето (лично или в качеството му на родител) да получи достатъчна по обем информация, за съответния препарат, както и възможните нежелани реакции. Задължителният характер на имунопрофилактиката, макар и възприеман като ограничаване на лични права, не е реципрочен на принудително поставяне на ваксина. Всяко лице – лично за себе си или като родител може да откаже поставяне на задължителна ваксина, което поведение ще бъде свързано със съответните негативни административно-правни последици.

⁵ Делото е образувано по жалба на родител срещу наложена от РЗИ глоба по чл.209, ал.3 от 33.

⁶ Цитираното решение на РС – Стара Загора е отменено от АС – Стара Загора като постановено при неправилно приложение на закона, но и касационната инстанция не констатира несъответствие на 33 с цитираната конвенция.